

Tuğbanur Sayılır
İç Mimar

Mimaride Kimliğin Mekana Etkisi

İnsanlar psikolojik, sosyolojik, kültürel olarak maddi manevi deneyimlerini yazı ya da sanat yoluyla bir sonraki nesillere aktarma ihtiyacı hissetmiştir. İnsanların, temel haklarından olan, barınma ihtiyacını gerçekleştirdiği ilk mekanlar olan mağaralarda çizdikleri resimler ile sonraki nesiller ile paylaşma arzuları başlamıştır. Zamanla belirli mekanları belirli kalıplar içine sokarak yaşam alanlarını geliştiren insanlık, bu mekanları tasarlarken de o dönemki hislerini de aktarmayı bir amaç olarak görmüşlerdir. Bu amacı şu şekilde de açıklayabiliriz; tasarımcının doğru nesneyi doğru dokuyla, doğru renkle harmanlaması mekanı kullanan canlının duygu, düşünce durumuna göre negatif ya da pozitif etki uyandırmaktadır.

Mimarlık kendisini bize belirli bir konuma verilen benzersiz bir yanıt olarak yansıtmaktadır. Mimari eserler bir toplumun herhangi bir dönemdeki imajını temsil ettiği, aynı zamanda insanların ve medeniyetlerin görünen kimliğidir. Dahası, mimari yapılar tüm insanlığın yüzyıllar boyunca gelişen miraslarının zenginliğini takdir etmelerine yardımcı olur; politik ve kültürel güçleri somut biçimde yansıtır.

Tarih ve miras, bir milletin kültürel kimliğinin inşasında önemli bir role sahiptir. Mimari miras, fiziksel bağlamı içerisinde kişinin kültürel kimliğinin ve atalarının felsefesinin bir göstergesidir; atalara ait kültürlerin ve yaşam tarzlarının somut bir kanıtıdır ve insanları ve toplulukları topraklarına bağlar. Aynı zamanda geçmişle günümüz arasındaki ilişkiyi de korur. Tarihi kaynaklar bir ülkenin vatandaşlarının kim olduklarını ve nereden geldiklerini bilmelerine yardımcı olur ve onlara nereye gidebilecekleri konusunda bir vizyon kazandırır. Şimdiyi geçmişin bir unsuru ve geleceğin dönüştürücüsü olarak anlamalarına yardımcı olur. Kültürel miras, bir bölgenin nasıl yerleştiğinin, geliştiğinin ve muhtemelen nasıl gerilediğinin fiziksel kanıtıdır. Dahası, mimari miras, yerel topluluklara, kültürel kimliklerinin kaybolması durumunda, bu kimliğin haritasını çıkarmasını sağlar. Mimari miras, uzun vadeli bir perspektifte kültürel çeşitliliğin fiziksel bir ifadesi olarak kabul edilir ve bir ulusun tarihinin planını yapar; ulusun kültürünü şekillendirir ve topluluk düzeyinde süreklilik, istikrar ve dayanışma sağlar. Kültürel miras, milletin imajını ve kimliğini ifade ederek, bir topluluğun ve milletin karakterini korumanın ana bileşenlerini sağlar.

Kültürel mirasın korunması, mekanın özgünlüğünün korunmasının yanı sıra mirasın sahiplerine de bir farkındalık ve gurur kaynağı sağlamaktadır. Mimari miras, milletin kimliğini ortaya çıkardığına ve yansıttığına göre, insanların bu yapıları korumaları da oldukça doğal ve mantıklıdır. Üstelik bu kimlik duygusunun sosyal inşa üzerinde de büyük etkisi var; insanlar üzerinde toplumla bağlantılı olduklarını ve toplum bağlamında aktif olduklarını hissetmelerini sağlar. Mimari eserler sayesinde insanlar kendilerini sosyal olarak bütünleşmiş hissediyorlar.

Böylelikle bireyler ile milleti arasında sıkı bir bağ oluşturan da eski mimari yapıların ortaya çıkardığı bu topluluğa ait olma duygusudur. Kısacası mimari mirasın topluluklar ve uluslar, daha spesifik olarak kimlikleri üzerinde büyük etkisi vardır. Mimarlık alanında yaşanan gelişmeler, ülkelere ve bölgelere göre farklılık gösterse de belirli bir zaman sonra benzer mimari kimlikler ortaya çıkmıştır. Mimarının kimliklerinin oluşmasında etkili olan dönemler ise Benevolo'ya (1981) göre, üç başlık altında toplanmaktadır: Modern mimarlık, endüstri devrimine bağlı teknik, sosyal ve kültürel değişimlerle 18. Yüzyıl sonu ile 19. Yüzyıl başlangıcı arasında doğmuş.

Türk Toplumunda Kimliğin Mimariye Etkisi

Toplumların kimlik edinme süreci şehirlerde başlamıştır. Siyasi, kültürel, fiziksel ve sosyo-ekonomik etmenlerle şekil alan şehirlerin oluşmasındaki çevresel öğelerin başında konut (ev) gelmektedir. Ev sözcüğü "iv" veya "yiv" kökünden türemiş olup, Türk toplumunda "vatan, devlet, aile" gibi kutsal yer ifade eden bir kavramdır. Orta Asya'da Göktürk ve Uygurlar da "ev" kelimesi ile "bark" kelimesini bugünkü Türkçe'de kullandığımız anlamda kullanmışlardır (Karpuz, 1993:1). Osmanlı Türk evi, Osmanlı Devleti'nin sınırları içindeki topraklarda oluşan ve Türk İslam kimliğinin tüm özgün örneklerini barındıran bir yapı tipidir (Yıldız, 2018: 5). Bu hususta Türk evinin yapısal özelliklerini Türk kültürünün, geleneklerinin ve değerlerinin doğal bir oluşumu olarak yorumlamak mümkündür. Türk şehir unsurlarının baş elemanı olan konut mimarisinin dini, toplumsal, politik ve geleneksel öğretiler doğrultusunda şekil aldığı görülmektedir. Klasik Osmanlı konutu, dışardan yüksek beden duvarları ile örülüdür, kadının gün içinde ihtiyaç duyacağı her şeyi yüksek duvarların içinde barındırmaktadır, geniş ailelerin bir arada yaşayabildiği müstakil evler olarak düşünülmüştür. Türk ve Müslüman Osmanlı'da, aile mahremiyeti ve kadının toplum içerisindeki rolü, islam kültürüne göre şekillenmiştir.

Cumhuriyetle birlikte değişmeye başlayan toplumsal düzen ve geleneksel yapıdan uzaklaşan yaşam biçimi yeni mekan arayışlarını beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle başlayan gelişim ve değişim süreci her alanda olduğu gibi mimarlıkta da etkisini göstermiştir. Avrupa'da etkisini gösteren mimari yaklaşımlar, eş zamanlı olarak Türkiye'de mimarlık alanında da uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa'daki kübik ev ve iç mekan tasarımları örnekleriyle modernizm, yaklaşımları vurgulanmıştır. Kentsel orta sınıf, yavaş yavaş Batılı yaşam düzenleriyle tanışıkça, önceden var olan kültürel ölçütler ve toplumsal alışkanlıklar büyük bir beceriyle geniş kapsamlı apartman planlarına uyarlanmış ve iç mekan tasarımları bu anlayış paralelinde yapılmaya başlanmıştır.